

Het recht op een gezin

Informatiepakket

INHOUD

Inleiding
Rechten die op het spel staan
Internationale en regionale instrumenten voor bescherming en promotie
Nationale agentschappen voor ondersteuning, bescherming en begeleiding
Materiaal voor actievoeren, onderwijs en opleiding
Andere bronnen

Deze informatiebundel is een vertaling door VORMEN vzw van de Study Guide “The Right to Family” van Human Rights Education Associates (HREA).

Deze ‘Study Guides’ zijn informatiepakketten die een inleiding bieden tot verschillende mensenrechtenthema's. Ze geven definities, een overzicht van belangrijke rechten die op het spel staan, mensenrechteninstrumenten, alsook beschermings- en hulpinstanties. Er staan links* in naar de volledige teksten van relevante internationale verdragen, en naar ander bruikbaar materiaal, onder meer op de websites van HREA en van de Universiteit van Minnesota Human Rights library.

* Opmerking: de links zijn in deze papieren / pdf-versie niet zichtbaar. Om te weten welke deze link is, kan u terecht op de html-versie van deze tekst: www.vormen.org/informatie/rechtopgezin/

Andere uitgaven in deze reeks zijn: “Seksuele oriëntatie en mensenrechten”, “Voedsel en water”, “Vluchtelingen”, “Mensenrechten van personen met een handicap”, het “Europees systeem van bescherming en promotie van mensenrechten”, “Duurzame ontwikkeling”.
Je kan de pakketten raadplegen op onze website (www.vormen.org/informatie/) en downloaden in pdf-formaat.

Vertaling van de studiegids “The Right to Family” naar het Nederlands met de goedkeuring van Human Rights Education Associates (www.hrea.org).
Oorspronkelijke titel: “The Right to Family”, Human Rights Education Associates, 2003.

VORMEN vzw
Lange Gasthuisstraat 29
2000 Antwerpen
Tel.: 03/293 82 15
www.vormen.org
mensenrechteneducatie@vormen.org

Inleiding

Het gezin is de fundamentele en natuurlijke eenheid van de maatschappij en vereist volledige bescherming door de Staat. Het geheel van mensenrechten steunt het positief recht van eenieder om te huwen en een gezin te stichten. Het ijvert voor het ideaal van een huwelijk met instemming van beide partijen en waarin beide partijen gelijkwaardig zijn, en probeert zich te hoeden voor misbruiken die deze principes ondermijnen. Het bevat geen voorschriften betreffende de types van gezinnen en huwelijken die aanvaardbaar zijn, waarmee het stilzwijgend erkent dat er veel verschillende soorten van sociale regelingen in de wereld bestaan.

Het gezin kan kwetsbaar gemaakt worden voor sociale, economische en politieke druk. Het geheel van mensenrechten probeert de gezinseenheid te verdedigen door aan staten verplichtingen op te leggen om families samen te houden en ze te herenigen wanneer ze gescheiden zijn v.b. ten gevolge van een vluchtelingen crisis. Het eist moederschapsrechten die tijd en ruimte voorzien voor de ontwikkeling van de band tussen moeder en kind. Het bevat ook gedetailleerde voorschriften voor de behandeling van kinderen die ouderlijke zorg ontbreken en daardoor staatstussenkomst en sociale zorg of adoptie vereisen.

Rechten die op het spel staan

a. recht om te huwen en een gezin te stichten

Aangezien het gezin beschouwd wordt als de natuurlijkste en de fundamentele eenheid van de maatschappij, wordt het recht voor iedereen om te huwen en een gezin te stichten door de mensenrechten beschermd. De mensenrechten schrijven geen types van gezinseenheden voor die als aanvaardbaar beschouwd worden terwijl er in de wereld heden ten dage vele diverse vormen van gezinnen en huwelijken bestaan.

Of deze rechten ook van toepassing zijn op koppels van hetzelfde geslacht is de laatste tijd stof voor discussie geworden. Hoewel het mensenrecht hier geen expliciete verwijzing naar maakt, kunnen een aantal bepalingen betreffende het recht om te huwen en een gezin te stichten, het recht op gelijkheid en op niet-discriminatie enz. zo geïnterpreteerd worden dat ook lesbische en homofiele koppels de bescherming van de mensenrechten zouden moeten genieten.

b. gelijke rechten van mannen en vrouwen in het gezin

De mensenrechten komen op voor de gelijke rechten en verantwoordelijkheden van man en vrouw bij het voltrekken van het huwelijk, tijdens de periode van gehuwd-zijn en bij de ontbinding van het huwelijk. Nochtans hebben vrouwen in heel wat landen in de wereld in een huwelijk en in het gezinsleven niet dezelfde status als mannen. Wetten en gebruiken die de status van vrouwen in het gezin regelen, definiëren vaak hun rol in de gezinseenheid en hun wettelijke bevoegdheden. De status van vrouwen wordt vaak bepaald door hun relatie tot mannelijke familieleden en kan een invloed hebben op hun rechten, b.v. het recht om familiebezit te erven. In sommige landen worden de rechten van vrouwen op verscheidene vlakken (b.v. nationaliteit en burgerschap) ingeperkt of bij wet ontzegd wanneer ze in het huwelijk treden.

c. recht op volledige en vrijwillige instemming met het huwelijk

Volgens mensenrechtenverdragen mag geen enkel huwelijk afgesloten worden zonder de vrijwillige instemming van de aanstaande gehuwden. In vele landen in de wereld worden nog steeds gedwongen huwelijken afgesloten om economische of culturele redenen. Het gedwongen huwelijk van meisjes onder 18 jaar is een verschijnsel dat extra aandacht verdient. Immers, een kindhuwelijk houdt een schending in van verschillende mensenrechten. Studies hebben uitgewezen dat een vroeg huwelijk vaak gepaard gaat met gezondheidsrisico's en huiselijk geweld. Er lopen een aantal mensenrechtencampagnes voor de preventie van jonge en gedwongen huwelijken. Een verdrag van 1965 verplicht staten ook om een minimumleeftijd voor het huwelijk vast te leggen. Het verdrag geeft zelf geen minimumleeftijd. Zo ook het VN Verdrag over de Rechten van het Kind, dat een kind definieert als elke persoon jonger dan 18, maar staten toelaat in de nationale wetgeving voor verschillende zaken hun eigen leeftijdsgrenzen vast te leggen .

d. recht op gezinsplanning

Dit recht van individuen om zelf te bepalen hoeveel kinderen ze willen hebben en wanneer, is erkend op belangrijke VN-conferenties over bevolking en ontwikkeling in Teheran in 1968 en in Cairo in 1994. Dit recht is echter niet vastgelegd in een wettelijk bindend mensenrechtenverdrag en de hele kwestie van familieplanning blijft om diverse redenen controversieel: angst voor verplichte gezinsplanning-programma's, het idee dat gezinsplanning promiscuïteit in de hand werkt, het abortusdebat en de status van het ongeboren kind.

e. recht van kinderen op ouderlijke zorg

Het recht van kinderen op ouderlijke zorg is bijzonder beschermd in mensenrechtenverdragen. Het houdt in dat staten verplicht zijn om te verzekeren dat kinderen niet van hun ouders gescheiden worden zonder een verplicht juridisch proces, en om de ouders en de familie-eenheid te ondersteunen. Bepalingen die de rechten bij een bevalling regelen, vinden ongetwijfeld hun oorsprong in het basisprincipe dat de fundamentele band tussen moeder en kind ondersteund moet worden. Een aantal verdragen benadrukt dat staten extra voorzieningen moeten treffen voor zwangere vrouwen om moederschapsverlof mogelijk te maken voor en na de geboorte van het kind. Dit verlof kan betaald zijn of onbetaald met aangepaste voordelen qua sociale zekerheid.

De mensenrechten bevatten een aantal normen voor de behandeling van kinderen die geen ouders hebben en behandelen kwesties als pleegzorg, adoptie en adoptieregeling tussen verschillende landen. Aan de basis van deze principes ligt de noodzaak om te verzekeren dat optimaal aan de belangen van het kind tegemoetgekomen wordt en om deze extra kwetsbare categorie van kinderen te beschermen tegen uitbuiting en misbruik. Het mensenrecht beschrijft tevens de plicht van ouders om te verzekeren dat er regelingen voor de kinderen getroffen worden bij het ontbinden van een huwelijk.

f. recht op familiehereniging

Wanneer ouders en kinderen in verschillende landen verblijven, zijn staten verplicht

contact tussen beide mogelijk te maken en aanvragen betreffende het betreden of verlaten van een staat met familiehereniging als doel te behandelen op een menselijke en vlotte manier. Zulke rechten mogen enkel beperkt worden omwille van de nationale veiligheid en de openbare orde. Dit recht is bijzonder belangrijk voor vluchtelingen en in de meeste landen bestaan er speciale procedures om gevluchte ouders met hun kinderen te herenigen. Mensenrechtenverdragen verplichten staten om speciale maatregelen te treffen om de ouders van een kind dat zonder begeleiding op de vlucht is, te traceren en ze te herenigen.

Internationale en regionale instrumenten voor bescherming en promotie

Instrumenten van internationaal recht bestaan onder de vorm van *verdragen* (ook overeenkomst, conventie, of protocol genoemd), bindend voor de staten die deze overeenkomsten afsluiten. Na het afronden van de onderhandelingen wordt de verdragtekst voor echt en definitief opgemaakt en door de vertegenwoordigers van de staten ondertekend. Een staat kan zich op verscheidene manieren verbinden tot de toepassing van een verdrag. De meest gangbare manieren zijn de *ratificatie of de toetreding*. Een nieuw verdrag wordt geratificeerd door de staten die bij de onderhandelingen erover waren betrokken. Een staat die niet heeft deelgenomen aan de onderhandelingen kan op een latere datum nog tot het verdrag toetreden. Het verdrag *wordt van kracht* of wordt geldend zodra een vooraf bepaald aantal staten het verdrag hebben geratificeerd of er tot zijn toegetreden.

Bij het ratificeren van of het toetreden tot een verdrag kan een staat *voorbehoud* maken met betrekking tot één of meerdere artikelen van het verdrag, tenzij het verdrag elk voorbehoud uitsluit. Dit voorbehoud kan doorgaans op elk ogenblik worden ingetrokken. In sommige landen hebben internationale verdragen voorrang op de nationale wetten, in andere landen is er mogelijk een specifieke wet vereist, welke aan een internationaal geratificeerd verdrag kracht van nationale wetgeving toekent. Praktisch alle staten die een internationaal verdrag hebben geratificeerd of er tot zijn toegetreden moeten decreten uitvaardigen, bestaande wetten aanpassen of nieuwe wetgeving invoeren om het verdrag op het eigen grondgebied zijn volle toepassing te waarborgen.

De *bindende verdragen* kunnen worden aangewend om regeringen ertoe te verplichten de verdragsbepalingen van belang voor het recht op familie te eerbiedigen. De *niet-bindende instrumenten* zoals verklaringen en resoluties, kunnen in relevante situaties worden gebruikt om druk uit te oefenen op regeringen door mogelijke blootstelling aan negatieve publiciteit; regeringen, gevoelig voor hun internationaal imago, passen als gevolg hiervan mogelijk hun beleidsvorming aan.

Vele internationale verdragen hebben een mechanisme om de implementatie van het verdrag te controleren.

De volgende internationale verdragen en mechanismen bepalen de normen voor het recht op familie:

VERENIGDE NATIES

Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948) (artikel 16)

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) werd in 1948 door de Verenigde Naties aangenomen. Als resolutie is ze op zichzelf niet wettelijk bindend hoewel ze algemeen wel als dusdanig wordt aanzien. Nochtans heeft ze belangrijke principes en waarden vastgelegd die later werden uitgewerkt in wettelijk bindende VN-verdragen. Meer nog, een aantal van deze bepalingen zijn intussen ook deel gaan uitmaken van het internationaal gewoonterecht. Artikel 16 bevestigt het gezin als natuurlijke en fundamentele maatschappelijke eenheid in de samenleving. Het legt het recht vast van mannen en vrouwen om te huwen en een gezin te stichten; hun gelijke rechten binnen het huwelijk, en dat er vrijwillig toestemming moet gegeven worden om te huwen.

Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (1966) (artikel 10)

Het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (ECOSOC) werd in december 1966 door de Verenigde Naties aangenomen en werd in 1976 van kracht. Het legt de principes van de UVRM vast en is wettelijk bindend voor alle staten die het verdrag hebben ondertekend en de bepalingen ervan hebben geratificeerd. Artikel 10 herhaalt enkele basisrechten inzake familieleven en beschrijft verder de rechten van zwangere vrouwen op moederschapsverlof en sociale zekerheid.

Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten (1966) (artikel 23)

Het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten (BUPO) werkt de principes van de UVRM uit en is wettelijk bindend voor alle staten die het verdrag hebben ondertekend en de bepalingen ervan hebben geratificeerd. Artikel 23 garandeert het recht op een gezin:

1. Het gezin is de natuurlijke en fundamentele eenheid in de samenleving en heeft recht op bescherming door de samenleving en de Staat.
2. Het recht van mannen en vrouwen van huwbare leeftijd om te huwen en een gezin te stichten moet erkend worden.
3. Er mag geen huwelijk worden afgesloten zonder de vrijwillige en volledige instemming van de aanstaande gehuwden.
4. Staten die partij zijn bij het verdrag moeten de nodige stappen ondernemen om de gelijke rechten en verantwoordelijkheden van gehuwden te garanderen bij het afsluiten van het huwelijk, tijdens de periode van gehuwd-zijn en bij het ontbinden van het huwelijk. In geval van ontbinding moeten er voorzieningen getroffen worden voor de bescherming van de kinderen.

Verklaring van Sociale en Wettelijke Principes inzake de Bescherming en het Welzijn van Kinderen, met bijzondere verwijzing naar Plaatsing in een Pleeggezin en Nationale en Internationale Adoptie (1986)

Dit document bevat belangrijke richtlijnen voor pleegzorg en adoptie, waaronder de interlandelijke adoptie van kinderen die gepaste ouderlijke zorg ontbreken.

Verdrag inzake Instemming met het Huwelijk, Minimumleeftijd om te Huwen en Registratie van Huwelijken (1962)

Dit verdrag herhaalt het recht op volledige instemming met het huwelijk en vereist tevens dat staten een minimumleeftijd vastleggen om te huwen.

Aanbeveling inzake Instemming met het Huwelijk, Minimumleeftijd om te Huwen en Registratie van Huwelijken (1965)

Alle VN-documenten inzake bevolking en ontwikkeling, waaronder het Actieprogramma van de Conferentie over Bevolking en Ontwikkeling in 1994, de Teheran-verklaring uit 1968, de Vierde Wereldconferentie in Beijing in 1985, bevatten bepalingen betreffende het recht van individuen op familieplanning.

Tenslotte kunnen ook VN-verdragen die betrekking hebben op specifieke categorieën van mensen, ingeroepen worden om het familierecht te beschermen.

Verdrag met betrekking tot de Status van Vluchtelingen (1951) (artikel 12)

Het VN-verdrag inzake vluchtelingen, inbegrepen de richtlijnen en principes vastgelegd onder de bescherming van de VN Hoge Commissaris voor Vluchtelingen, versterken de bepalingen over de rechten van vluchtelingen op een gezin.

Verdrag voor de Afschaffing van Alle Vormen van Vrouwendiscriminatie (CEDAW) (1981) (artikel 9,16)

Het CEDAW-verdrag is bijzonder relevant wanneer het aankomt op de discriminatie en ongelijke behandeling van vrouwen met betrekking tot hun status in het gezin en bevat bepalingen inzake huwelijk en nationaliteit (artikel 9), gelijkheid en instemming, rechten en plichten binnen het huwelijk, gezinsplanning, voogdij en adoptie, het recht van vrouwen om een familienaam te kiezen, op een beroep en bezigheid, inzake eigenaarschap en eigendom, de minimumleeftijd voor het huwelijk, en de verplichte registratie van huwelijken (artikel 16).

Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989) (artikels 9, 10, 20, 21, 22)

Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (CRC) behandelt de situatie van kinderen die gescheiden leven van de ouders (artikel 9), familiehereniging (artikels 10 en 22) en maatregelen voor kinderen die ouderlijke zorg ontbreken (artikels 20 en 21).

Internationaal Verdrag inzake de Bescherming van de Rechten van Alle Migranten Werknemers en hun Gezin (1990) (artikels 4, 44, 45, 50)

Het recentste van de grote VN mensenrechtenverdragen werd op 1 juli 2003 van kracht. Het verdrag verwijst expliciet naar migranten werknemers “en hun gezinsleden”, die gedefinieerd worden als “personen die gehuwd zijn met migranten werknemers of met hen een relatie hebben die volgens de toepasselijke wetgeving gevolgen heeft die ze gelijkaardig maken aan een huwelijk, en de van hen afhankelijke kinderen en andere personen die door de toepasselijke wetgeving of door toepasselijke bilaterale of

multilaterale overeenkomsten tussen de betrokken Staten als familieleden beschouwd worden” (artikel 4). Het verdrag erkent dat “het gezin de natuurlijke en fundamentele groepseenheid van de samenleving is en recht heeft op bescherming door de samenleving en de staat en dat de staat de nodige maatregelen moet treffen om de bescherming van de gezinseenheid van migranten werknemers te garanderen”. Er wordt ook vereist dat de staten familiehereniging mogelijk maken en het verdrag stipuleert dat staten “gunstig moeten overwegen om een gelijke behandeling te garanderen voor andere familieleden van migranten werknemers zoals dit gestipuleerd wordt in paragraaf 2 van dit artikel” (artikel 44). Familieleden van migranten werknemers moeten wat betreft toegang tot onderwijs, sociale en gezondheidsdiensten en deelname aan het culturele leven kunnen genieten van een gelijke behandeling zoals de staatsburgers. Staten moeten ook de integratie van kinderen van migranten werknemers in het plaatselijke schoolstelsel mogelijk maken, in het bijzonder met betrekking tot het aanleren van de plaatselijke taal en moedertaal en cultuur (artikel 45). Tenslotte stipuleert het verdrag dat in geval van overlijden van een migranten werknemer of de ontbinding van zijn/haar huwelijk de staat waar die tewerkgesteld was gunstig moet overwegen om de gezinsleden van de migranten werknemer die ook in het land verbleven de toestemming te geven er te blijven (artikel 50).

AFRIKAANSE UNIE (VROEGER: ORGANISATIE VAN AFRIKAANSE EENHEID, OAU)

Afrikaans Handvest over de Mensen- en Volkenrechten (1981) (artikel 18)

Artikel 18 van dit verdrag bevestigt het belang van de gezinseenheid, dringt aan op uitbanning van vrouwendiscriminatie en bevat een speciale vermelding over de rechten van ouderen en gehandicapten op speciale beschermende maatregelen.

Afrikaans Handvest over de Rechten en het Welzijn van het Kind (1990) (artikels 18, 19, 24, 25, 30)

Dit verdrag stipuleert dat het gezin de natuurlijke eenheid en basis van de maatschappij is en de bescherming en steun van de staat moet genieten. Staten moeten ook de gepaste stappen ondernemen om de gelijke rechten en verantwoordelijkheden van gehuwden bij het voltrekken van het huwelijk, tijdens het huwelijk en bij de ontbinding ervan te garanderen met betrekking tot kinderen (artikel 18). Het handvest bevat ook bepalingen over de rechten van kinderen op ouderlijke zorg (artikel 19), de verplichting van staten om te verzekeren dat kinderen niet van hun ouders gescheiden worden tenzij ten gevolge van een juridische beslissing (artikel 25), de verantwoordelijkheden van ouders en de ondersteuning die door de staat moet worden voorzien; principes die betrekking hebben op kinderen zonder ouderlijke zorg – adoptie, interlandelijke adoptie (artikel 24), kinderen van wie de moeder in de gevangenis zit (artikel 3).

RAAD VAN EUROPA

Verdrag voor de Bescherming van Mensenrechten en Fundamentele Vrijheden (1949) (artikels 9, 12)

Dit verdrag, algemeen gekend als het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, beschermt het recht op respect voor het private en het gezinsleven, woning en correspondentie (artikel 9) en garandeert mannen en vrouwen van huwbare leeftijd het

recht om te huwen en een gezin te stichten volgens de nationale wetten die de uitoefening van dit recht regelen.

Europees Sociaal Handvest (1961) (artikel 16)

Dit verdrag bevestigt het recht van het gezin op sociale, wettelijke en economische bescherming onder het artikel 16, dat kwesties behandelt als moederschapsrechten, sociale voordelen voor gezinnen enz. Er wordt van staten geëist dat ze tweemaal per jaar rapporten voorleggen die door een expertencommissie worden onderzocht.

EUROPESE UNIE

Handvest over de Fundamentele Rechten van de Europese Unie (2000) (artikels 7, 9)

Het Europees Handvest codificeert het recht op respect voor het private en het gezinsleven, woning en communicatie, en het recht om te huwen en een gezin te stichten, dat moet gegarandeerd worden in overeenstemming met de nationale wetten die de uitoefening van dit recht regelen.

LIGA VAN ARABISCHE STATEN

Arabisch Handvest over de Mensenrechten (1994) (artikels 17, 38)

Het Arabisch Handvest beschermt de privacy van gezinszaken en de onschendbaarheid van de woning (artikel 17). Het erkent dat “het gezin de basiseenheid van de samenleving is, wiens bescherming het moet genieten” en dat de staat moet voorzien in “uitstekende zorg voor en speciale bescherming van het gezin, moeders, kinderen en bejaarden”.

De Verklaring van Cairo over Mensenrechten in de Islam (1990) (artikels 5, 6, 18)

Deze verklaring werd aangenomen door de Negentiende Islamitische Conferentie van Buitenlandse Ministers in Cairo. Net zoals het Arabisch Handvest en andere regionale en internationale verdragen en andere instrumenten beschouwt ze het gezin als het fundament van de samenleving en het huwelijk als de basis om een gezin te stichten: “Mannen en vrouwen hebben het recht te huwen, en geen enkele beperking op basis van ras, huidskleur of nationaliteit mag hen beletten dit recht uit te oefenen” (artikel 5). De Verklaring van Cairo stipuleert dat “de vrouw gelijk is aan de man wat betreft menselijke waardigheid, dat ze eigen rechten geniet en eigen plichten moet vervullen, dat ze haar eigen burgerlijk bestaan en financiële onafhankelijkheid heeft, en het recht om haar naam en afkomst te behouden. De echtgenoot is verantwoordelijk voor het onderhoud en het welzijn van het gezin” (artikel 6). De samenleving en de staat “moeten alle obstakels voor het huwelijk verwijderen en het mogelijk maken, en moeten het gezin beschermen en zijn welzijn waarborgen” (artikel 18).

ORGANISATIE VAN AMERIKAANSE STATEN (OAS)

Amerikaans Verdrag over Mensenrechten (1978) (artikel 17)

Het Amerikaans Verdrag erkent dat “het gezin de natuurlijke en fundamentele groepseenheid van de maatschappij is en recht heeft op bescherming door de samenleving en de staat”. Het erkent het recht van mannen en vrouwen van huwbare leeftijd om te huwen en een gezin te stichten “als ze voldoen aan de voorwaarden van de binnenlandse wetten, voorzover deze voorwaarden niet indruisen tegen het principe van niet-discriminatie vastgelegd in dit Verdrag”. Het herhaalt ook dat een huwelijk de vrijwillige en volledige toestemming van beide partners vereist; gelijke rechten en een adequate verdeling van verantwoordelijkheden tussen de partners bij het voltrekken van het huwelijk, tijdens het huwelijk en bij de ontbinding ervan; de bescherming van kinderen bij het ontbinden van een huwelijk; het garandeert ook de gelijke rechten van wettige en onwettige kinderen.

Nationale agentschappen voor ondersteuning, bescherming en begeleiding

Landen die deze internationale en regionale verdragen hebben geratificeerd, hebben ermee ingestemd aan hun verplichtingen te voldoen door deze bepalingen inter alia op het nationaal niveau volledig toe te passen. Staten moeten gepaste wetgevende maatregelen nemen en gerechtelijke herstelmaatregelen voorzien die het recht op familie steunen.

Materiaal voor actievoeren, onderwijs en opleiding

Voor actievoeren

Recht op Respect voor het privé-leven en het gezinsleven. Een handleiding voor de toepassing van artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (Raad van Europa)

Praktische handleiding over hoe het Europees Hof van de Mensenrechten het recht op het private en gezinsleven heeft geïnterpreteerd en toegepast (artikel 8 van het Europees Verdrag over de Mensenrechten).

Voor onderwijs

Dan verklaar ik jullie nu ... wetgeving betreffende huwelijken tussen partners van hetzelfde geslacht (Netwerk van Homo's, Lesbiennes en Hetero's)

Tijdens deze activiteit moeten studenten de geschiedenis van “apart maar gelijkwaardig”, daterend van het tijdperk van rassenscheiding, toepassen op de kwestie van het homohuwelijk, voor het huidige Vermont parlement. Studenten moeten dan de rol spelen van adviseurs die aanbevelingen maken aan het parlement van Vermont, gebaseerd op internationale mensenrechtenpraktijken en op de huidige wetgeving in andere landen.

Mensenrechten onderwijzen: kleuterschool en eerste jaren van het lager onderwijs (Ralph Pettman, Joan Braham, Lynette Johnston, Elke Muzik, Kath Lock, Stephanie O'Laughlin Peters, Diana Smythe)

Dit onderwijshandboek levert specifieke suggesties, getest in de praktijk, van wat men moet doen en waarom, voor leerkrachten in de kleuterschool en de eerste jaren van het

lager onderwijs, die het positieve zelfbeeld en de sociale verdraagzaamheid van kinderen willen aanmoedigen.

Mensenrechten onderwijzen: laatste jaren van het lager onderwijs en middelbaar onderwijs (Ralph Pettman en Colin Henry)

Dit onderwijshandboek levert specifieke suggesties, getest in de praktijk, van wat men moet doen en waarom, voor onderwijzers in de tweede helft van het lager onderwijs en in het middelbaar onderwijs die het positieve zelfbeeld en de sociale verdraagzaamheid van kinderen willen aanmoedigen.

Andere bronnen

Cursussen en opleidingsmogelijkheden

Organisaties die ijveren voor en onderwijzen over het recht op familie

De oorspronkelijke (Engelstalige) versie van deze gids werd ontwikkeld door Asmita Naik en vertaald door Caroline Zenner.

Copyright © Human Rights Education Associates (HREA), 2003. Alle rechten voorbehouden.

De vertaling naar het Nederlands werd door Human Rights Education Associates aan VORMEN toegestaan.